

Studentská vědecká aktivita 2013

Evropská integrace včera, dnes a zítra

Daniel Tichý, Soukromá vysoká škola ekonomických studií v Praze

Vedoucí práce: PhDr. Karel Helman, Ph.D.

Nové Město nad Metují, duben 2013

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem práci vypracoval samostatně. Při jejím zpracování jsem použil pouze uvedenou odbornou literaturu a informační zdroje.

V Novém Městě nad Metují dne 2. dubna 2013

Obsah

1	Úvod.....	4
2	Mír, solidarita a jednota v rozmanitosti.....	6
3	Visegrádská (dis)harmonie.....	9
4	Unavená demokracie.....	12
5	Závěr.....	16
6	Seznam použité literatury a dalších pramenů.....	17

1 Úvod

Evropskou integraci a její vybrané aspekty jsem si jako téma své práce vybral z toho důvodu, protože se domnívám, že je fenoménem, o němž se málo mluví. Myslím tím zejména v ČESKÉM veřejném prostoru. Pokud je zde přece jen taková rozprava vedena, obvykle probíhá v konfrontačním duchu a jejím výsledkem jsou zjednodušující pohledy na věc; především tehdy, jedná-li se o debatu mezi politiky probíhající skrze některé sdělovací prostředky z řad mainstreamových médií.

K pozvednutí nízké úrovně evropského diskursu v našich zeměpisných šířkách může přispět každý z občanů, a to položením si otázky: Co znamená evropská integrace pro konkrétního jedince, co ve vztahu k Česku, co směrem k Evropě a co pro celý svět? Vyřčený názor bude pravděpodobně ovlivněný našim politickým přesvědčením, ale též to bude názor, jenž vychází z naší hodnotové orientace a jenž je utvářen díky našim dosavadním zkušenostem s Evropskou unií a životem v ní. Proto i můj pohled na sjednocování Evropy, který rozpracovávám v této eseji, není stanoviskem ani objektivním, ani apolitickým.

Cílem mé úvahy je přispět „kapičkou do moře debat a diskuzí na téma minulosti, současnosti a budoucnosti evropského integračního projektu“. Neboť, jak před nedávnem poznamenal v deníku Právo Václav Bělohradský: *„Demokracie je postavena na přesvědčení, že u žádného problému není předem dáno jedno správné řešení, a konsenzus se tvoří ve sporech o možná řešení, která se postupně prosazují jako nejvýhodnější ve veřejném prostoru. Druzí nikdy nejsou zbyteční, správné řešení se neustále mění s tím, jak účastníci sporů vnášejí do hry nové pohledy a zkušenosti a také jiné časové měřítko.“* [1]

Vzhledem ke skutečnosti, jak rozsáhlou je problematika evropské integrace, vybírám si pro svou úvahu pouze několik oblastí, jež považuji za významné a u nichž mám dojem, že jsou leckdy v rozpravách opomíjeny či přesněji řečeno málo akcentovány. Takto v úvodní kapitole připomínám základní ideové pilíře, na kterých byl postaven koncept poválečné integrace západoevropského prostoru. Zároveň pohlížím na dynamický vývoj sjednocování Evropy jako na neustálý sled tzv. krizí, po nichž pokaždé následovalo prohloubení kontinentální integrace.

V následující kapitole věnuji samostatný prostor vztahům mezi EU a jednotlivými státy Visegrádské čtyřky a snažím se porovnat, jak jsou politické reprezentace Česka, Maďarska, Polska a Slovenska naladěny vůči společné Evropě. Celkem logicky mě

přitom zajímají kořeny českého pesimismu a negativismu v otázce pokračování evropské integrace.

V posledním oddíle se zabývám výzvami, které stojí před Evropskou unií v blízké i vzdálené budoucnosti, a to jak v oblasti rozvoje evropské občanské společnosti, tak i v otázce snížení „demokratického deficitu“ Společenství vůči svým občanům. Tyto výzvy dávám do kontextu s tzv. erozí demokracie v západním světě. Též pokládám na stůl téma politické unie jako možného, byť vzdáleného horizontu evropské integrace.

Sluší se dodat, že na řadě míst záměrně cituji politiky, žurnalisty, politology, filozofy a další intelektuály, kteří mě oslovili svými inspirativními pohledy na evropskou integraci. Bez možnosti seznámit se s jejich názory by se můj pokus o alespoň základní vhled do evropské problematiky nemohl nikdy uskutečnit. Za to jim patří mé vřelé díky.

2 Mír, solidarita a jednota v rozmanitosti

Hnacím motorem poválečné integrace západní Evropy bylo úsilí pokusit se nějakým způsobem zastavit periodicky se opakující vyvražďování evropských národů. Zachování míru se stalo primárním cílem integrační snah a bylo společným jmenovatelem jednání tehdejších politických elit. *„Poznání, ke kterému Evropané došli, bylo, že mír v Evropě nejde zajistit mezivládně, to znamená nějakou rovnováhou sil mezi státy, ale jedině tehdy, bude-li sdílena část suverenity. Jak to vyjádřil Robert Schuman, když válka bude nejen nemyslitelnou, ale i nemožnou.“* [2] Posílení myšlenky evropské jednoty se vynořovalo již předtím, zpravidla poté, co si Evropa prošla válečnými hrůzami, ale nikdy toto úsilí nevyústilo v hmatatelný výsledek a kontinent se vždy vrátil k osvědčené politice mocenských bloků. Tentokrát však „koncertu mocností“ zaznělo rezolutní NE a vytvoření Evropského společenství uhlí a oceli v roce 1951 toho bylo jasným důkazem. V zemích, které spolu donedávna válčily, začal produkci uhlí a oceli řídit společný orgán – „Vysoký úřad“ – první instituce v dějinách EU, v jejíž prospěch se západoevropské státy dokázaly vzdát části svých národních pravomocí. *„Ze surovin významných pro válečný průmysl se prakticky i symbolicky stal nástroj usmíření a míru.“* [3]

Jména „otců Evropy“, kteří se zasloužili o poválečnou integraci západoevropského prostoru, jména jako Jean Monnet, Robert Schuman, Konrad Adenauer, Alcide De Gasperi, Paul-Henri Spaak, jsou dodnes všeobecně známá, ale podle mého názoru se poněkud zapomíná na pozitivní vliv zainteresovanosti Spojených států na celém procesu. Američané si jednak přáli, aby západní Evropa neskončila v náručí komunismu, proto tolik usilovali o její rychlou hospodářskou obnovu (viz Marshallův plán). Stejně tak si byli vědomi toho, že jedině německo-francouzské usmíření bude zárukou stability této části kontinentu, kam museli ve 20. století hned dvakrát poslat svá vojska. A zachraňovat Evropu potřetí – v případném dalším válečném konfliktu – bylo tím posledním, po čem toužili. *„V roce 1947 Trumanova vláda nahradila Rooseveltovu politiku oslabení a rozdělení Evropy politikou posilování soudržnosti a nezávislosti. Během choulostivého prvního stádia franko-německého usmíření nebyly ani Paříž, ani Bonn připraveny stát se přáteli, pokud nebude jisté, že mohou počítat s ochranou Washingtonu. Jedině Washington mohl poskytnout dané záruky.“* [4]

Souhra francouzsko-německého tandemu byla katalyzátorem většiny dalších integračních kroků. Nerodily se lehce a často následovaly poté, co některý z projektů skončil fiaskem. Tak tomu kupříkladu bylo po nezdaru Evropského politického společenství a Evropského obranného společenství, jež v roce 1954 shodila ze stolu právě Francie. O tři roky později bylo už ale na světě Evropské hospodářské společenství (EHS), což mohlo vést ke zdání, že evropská integrace je primárně ekonomickou záležitostí. Opak byl pravdou. V očích svých zakladatelů byla Evropská unie vždy projektem politickým, rozvíjeným přes ekonomickou integraci z pragmatických důvodů, aby se celý integrační proces neocitnul v troskách v okamžicích, kdy se jednotlivé členské státy nedokázaly zatím shodnout na aspektech politické integrace, jako např. na posilování nadnárodních prvků prostřednictvím větší míry kompetencí do rukou institucí Společenství či v otázce rozšíření o nové země (viz v 60. letech De Gaullovo veto proti vstupu Velké Británie a ve stejné dekádě Francií praktikovaná politika „prázdné židle“).

Pokrok evropského sjednocování ve stylu „Jeden krok kupředu, dva kroky zpět“ patří k tomuto procesu neodmyslitelným způsobem stejně jako jeho konsenzuální charakter. Ačkoliv se může EU kvůli hledání kompromisů mnohdy jevit jako váhavý a těžkopádný subjekt (obzvláště když za jednací stůl usedne 27 názorově odlišných členů) a také je za tento svůj handicap často kritizována, dovolím si tvrdit, že více radikalismu a rádobych rychlých rozhodnutí by v konečné fázi mohlo znamenat také více populismu. Lpění na demokratických principech a postupech při hledání společné cesty do budoucna a snaha o nulovou toleranci diskriminaci menších členských zemí je pro mě něčím, za co si EU zaslouží uznání a co osobně považuji za jeden z jejích základních kamenů.

Dalším klíčovým prvkem, který bych vyzdvihnul, je spojení prosperity a solidarity zračící se v konceptu sociálně-tržního hospodářství. Bez solidarity by nikdy nedošlo k rozšíření o chudší země a k jejich finanční podpoře v rámci čerpání prostředků ze strukturálních fondů, Fondu soudržnosti aj. Zejména pro bývalé země východního bloku znamenal vstup do EU nejen přísun evropských peněz, ale byl v širším měřítku cestou k prosperitě a zároveň i „stvrzením demokracie“ [5].

Souhlasím s názorem, že bez solidarity není svobody. „Nie ma wolności bez Solidarności,“ skandovaly v 80. letech miliony Poláků při protestech proti tehdejšímu komunistickému režimu. Solidarita je navíc něčím, co drží pohromadě celou společnost. *„Solidarita, tak jak ji známe po tisíciletí, je základem pospolitosti. Aby mohl jednotlivec*

existovat v této pospolitosti, základem spolužití je zde étos solidarity. To, co se skrývá pod pojmem společného dobra, je právě rukopisem solidarity.“ [6]

V kontextu evropské integrace pro mě solidarita představuje jeden z pilířů zachování Evropy jako skutečného hodnotového společenství, v němž je solidarita jednou z dominantních hodnot. Spolu s vírou v lidská práva, lidskou důstojnost, svobodu, demokracii a vládu práva. Spolu s úctou k životnímu prostředí a respektem ke kulturní, jazykové a náboženské rozmanitosti. Různost a jednota spolu mohou v evropském prostředí koexistovat, neboť *„jednota Evropy dostává pozitivní smysl jen tehdy, je-li jednotou v mnohosti, různosti, pluralitě.*“ [7]

Myšlenka sjednocené Evropy se může opřít o společné kulturní základy kontinentu. Podle Petra Pitharta jsou oněmi spojujícími prvky náboženství, historie, morálka, právo a politická kultura. [7] Podobně pro filozofa Jana Patočku bylo osou evropského ducha dědictví řecké filosofie, římského práva, křesťanství a osvícenského humanismu. [8] *„Inspirující se evropským kulturním, náboženským a humanistickým odkazem, ze kterého vzešly všeobecné hodnoty nedotknutelných a nezadatelných práv lidských bytostí, demokracie, rovnosti, svobody a právního státu,*“ [9] praví se ostatně i v preambuli Smlouvy o Evropské unii.

Monnet a spol. dali evropské integraci do její kolébky jasně definované hodnoty. Přimlouval bych se, aby byly na evropském fóru připomínány mnohem častěji než se tomu ve skutečnosti děje. Obzvláště dnes, kdy se o Evropě a její dluhové krizi mluví v drtivé většině případů hlavně v ekonomických termínech, což potom podle mého názoru přispívá k oslabování Evropy „hodnot“ ve prospěch Evropy „účetní“. A bez trvání na Evropě „hodnot“ se celý integrační proces může rozmělnit do jakési beztvaré zóny volného obchodu.

3 Visegrádská (dis)harmonie

Po pádu železné opony bylo jedním z hlavních prvků spojujících transformující se středoevropské společnosti heslo: „Zpět do Evropy“. Společné úsilí politických špiček Česka, Maďarska, Polska a Slovenska bylo v roce 2004 završeno vstupem těchto zemí do Evropské unie, ovšem brzy poté, co se tomu tak stalo, byl dřívější „visegrádský soulad“ v otázce integrace do evropských struktur vystřídán odlišným pohledem na věc. Fatální rozdíl to v žádném případě nebyl a není, ale rozhodně existuje. Co se týče dokončení jednotného evropského trhu a vyrovnávání rozdílů mezi „chudými“ a „bohatými“ regiony prostřednictvím silné kohezní politiky EU, v tom si lídři členů Visegrádské skupiny notují, ovšem okolo prohlubování evropské integrace již taková shoda zdaleka nepanuje.

Podíváme-li se na jednotlivé státy uvnitř V4 od doby počátku jejich členství v EU, zjistíme, že nejkonzistentnější proevropskou politikou se prezentuje Slovensko, a to bez ohledu na to, zda v zemi vládne levice či pravice. *„Na půdě EU volí Slovensko aktivní členství a jako jediná visegrádská země vstupuje do eurozóny. Ačkoliv členství v eurozóně staví Slovensko před různá dilemata, jejich překonáváním se země učí evropské politice. Navzdory problémům a příležitostnému tápání nenechává Slovensko nikoho na pochybách o své evropské orientaci. Tato vnější vazba k Západu pomáhá zvládat problémy vnitřní.“* [10]

Věcný a srozumitelný vztah slovenské politické reprezentace k Evropské unii kontrastuje s nečitelným a nejednotným přístupem vládnoucích elit v Česku, který – což je bezesporu paradoxem – posouvá zemi na periferii Evropy, tedy tam, kde se Slovensko ocitlo v 90. letech v éře mečiarismu. *„Česko dnes svoji vnější vazbu k EU soustavně oslabuje, čímž prohlubuje i své vnitřní krize. Podobně jako tomu bylo na Slovensku před patnácti lety. V tomto ohledu dnes pro Bratislavu platí to, co se od poloviny dvacátého století vztahuje na Vídeň – geograficky leží od Prahy na jihovýchod, politicky na západ.“* [10]

Chladný přístup v českém podání je často přičítán výraznému vlivu euroskeptických mobilizací z pera Václava Klause. Toto vysvětlení považuji za mediální mantru a daleko větší význam kladu různým pochybným mýtům, kterou jsou od doby národního obrození v naší národní povaze pěstovány a patřičně přiživovány. Snad nejživějším je představa (záměrně ji popisuji expresivně), že na hranicích stojí horda cizáků, v současnosti nepochybně naverbovaných byrokraty z Bruselu, a že tito vetřelci netouží po ničem jiném než nás připravit o suverenitu. *„Připouštím, že některé z těchto obav mohou mít své*

racionální jádro či svou racionální stránku. Všechny dohromady však spojuje jeden tradiční český blud: totiž domnění, že naše svébytnost, identita či suverenita není především náš vlastní úkol, naše poslání, naše starost a náš problém, ale že to je cosi, co je v rukou těch druhých, totiž těch, kteří se neustále snaží nám naši identitu vzít, nebo aspoň omezit. Nemyslím si, že svět se zabývá hlavně otázkou, jak vzít Čechům jejich identitu a suverenitu.“ [11]

Jakkoliv si jinak vážím schopnosti českého národa udržet si kritický nadhled, v případě českého europesimismu ve stylu „my a oni“ musím podotknout, že z něho mnohem více než střízlivou skepsi cítím cosi jako „hledání vnitřního nepřítele“ odhalující nepříjemnou pravdu, že v našich hlavách a srdcích jsme stále ještě nepřekročili stín Mnichova. České dějiny se podle filozofa Jana Patočky dělí na malé a velké. Ty velké plynuly, když jsme se – samostatně a tvořivě – chápali důležitých témat s univerzální dimenzí, s vědomím naší sounáležitosti s myšlenkovým dědictvím Evropy. Ty druhé se dostaly ke slovu, když nastalo *„oddělení Čech od světových úloh, provincializace a konec velikosti. Začínají provinční dějiny, malé dějiny Čech“*. [12] Doufám, že odpor vůči evropské integraci ze strany podstatné části české populace není právě oním dalším ze začátků „malých českých dějin“.

Nejenom v Česku, ale i v celém středoevropském prostoru rozděluje (ne)oblíbenost Evropské unie obyvatelstvo do dvou táborů. Velmi příhodným se mi jeví označení obou skupin jako „kočovníků“ a „usedlých“, tak jak jej formuluje bývalý eurokomisař Vladimír Špidla. *„Kočovníci jsou schopni širší prostor využívat ve velmi široké podobě: od vědeckého světa přes studium nebo obchod až po čistě obchodní rozhodnutí, že například máte děvče odjinud. Jsou to lidé, pro které se život, ve kterém se pohybují, ocitl na nadnárodní platformě a oni ji využívají a to ke svému velkému prospěchu. Pak jsou tu lidé, kteří jsou usedlí, kteří nemají z nejrůznějších důvodů vůbec možnost vstoupit do této širší struktury, příliš jí nerozumějí a mají z ní obavy.“* [2]

Těžko říci, zda dnešní politiky v rámci Visegrádu můžeme též dělit na „kočovníky“ a „usedlé“, povzbudivý je nicméně fakt, že mezi nimi najdeme i ty, co mají evropskou vizi a dovedou ji navíc brilantně vyjádřit. Takto v listopadu 2011 přednesl v Berlíně polský ministr zahraničních věcí Radosław Sikorski projev s množstvím pozoruhodných podnětů a odvážných tvrzení. *„Nejsme-li ochotni riskovat částečnou demontáž Evropské unie, pak stojíme před volbou, která je pro každou federaci nejtěžší: hlubší integrace nebo rozpad. Politika je často uměním vyvážit to, co spěchá, s tím, co je důležité. Spěchá*

záchrana eurozóny. Při tomto úsilí je důležité, abychom zachovali Evropu jako demokracii, která ctí autonomii svých členských zemí. Tento nový evropský pořádek bude muset najít rovnováhu mezi odpovědností, solidaritou a demokracií jako podklady naší politické unie.“ [13] Sikorského vystoupení dobře konvenovalo se sebevědomou polskou politikou posledních let, jež je ve vztahu k EU schopna strategického uvažování a úspěšných vyjednávacích taktik. Bylo to právě Polsko, kdo prosadilo účast států nemajících euro na sumitech eurozóny. Je to ostatně Polsko, kdo ze všech postkomunistických zemí dokáže nejlépe těžit z evropských dotací. Ty tam jsou časy za bratrů Kaczynských, kdy se ve Varšavě např. otálelo s ratifikací Lisabonské smlouvy. Polsko změnilo kurz ve své evropské politice a na internetových stránkách V4 Revue si za to v jednom z článků vysloužilo přezdívku „Zlobivého žáka, který se polepšil“. [14]

Zatímco nejsevernější ze zemí V4 je pod Tuskem a Sikorskim pevnou součástí evropských struktur, jižní cíp visegrádského uskupení se od nich čím dál více vzdaluje, a to jak problematikým vládnutím Viktora Orbána, tak i složitou ekonomickou situací. Maďarsko se zdá být zahleděno do sebe, inklinuje k „posedlosti minulostí“ – což je jeden z nejkontroverznějších rysů Střední Evropy vůbec – a spíše než na Západ se momentálně ohlíží na Východ prostřednictvím posilování svých vztahů s Ruskem. Orbánova evropská politika je tak trochu hádankou a nikdo přesně neví, jak se tato partie pokeru mezi Budapeští a Bruslem bude vyvíjet dál. Dlouhodobější nárůst pravicového extremismu a nedávná změna ústavy, jež fakticky zrušila funkci ústavního soudu, každopádně budí velké znepokojení. „*Maďarsko není jediným státem EU, v němž politici ohlodávají demokracii, stačí zmínit Itálii či Rumunsko. Je ovšem prvním státem, který si tento proces stanovil za cíl a vložil jej do ústavy.*“ [15]

Přes všechny disharmonické tóny „evropské symfonie“ ozývající se ze středoevropského prostoru si myslím, že skupina zemí V4 vedená Polskem může svým konstruktivním přístupem k evropské integraci společné Evropě hodně pomoci. I třeba proto, že na rozdíl od obyvatel Západní Evropy si stále řada z nás, co žijeme ve Střední Evropě, pamatuje dlouhé období nesvobody a totality.

4 Unavená demokracie

V budoucnosti blízké i vzdálené čeká na Evropskou unii řada výzev, a to nejen zvládnutí současné dluhové krize. Bipolární svět v éře studené války byl nahrazen multilaterálním globálním řádem a v něm si EU potřebuje najít své „místo na slunci“. Domnívám se, že pouze příslušnost k nějaké formě nadstátní formace typu EU může evropským národním státům zajistit, aby se vzrůstajícím rozmachem Číny, Indie, Brazílie a dalších zemí nebyly dříve či později ekonomicky a pak i jinak marginalizovány. K tomu se přidává nutnost reagovat na další významná témata, jakými jsou moc nadnárodních společností, terorismus, migrace či stárnutí evropské populace.

Současné s řešením globálních výzev, kterých spíše přibývá než ubývá, je pro Evropskou unii klíčovým úkolem, aby se znovu definovala a přesně si řekla, co pro ni celý integrační projekt znamená. Vzhledem k tomu, že je „*Evropa kontinentem, který věčně hledá svoje místo, svoje hranice, svoji identitu a sebedefinici*“, [7] si myslím, že ona žádoucí sebereflexe je věcí možnou. Úspěch takové debaty však bude do velké míry záviset na tom, zda bude vedena s občany jednotlivých členských zemí. Podpora rozvoje evropské občanské společnosti diskutující o budoucnosti sjednocené Evropy se zde přímo nabízí. Jacques Rupnik hovoří o „*vytvoření společného evropského prostoru ve třech rovinách - intelektuální, mediální a politické rovině*.“ [16]

V intelektuální rovině je po mém soudu dobře fungujícím příkladem stále těsnější spolupráce evropských subjektů na akademické půdě realizovaná prostřednictvím různých mobilit. Mladší generace se tak přirozeně učí zájmu o evropské dění, vždyť jednou bude právě na nich, jak bude vypadat evropská občanská společnost! „*Vzniká tu něco, co tu už jednou bylo: Evropa univerzit, která se zrodila z Evropy klášterů*.“ [16]

Před nedávnem mě taktéž zaujal manifest „Evropa jsme my!“, v němž přední evropští intelektuálové navrhuji „*Dobrovolný evropský rok pro všechny – taxikáře a teology, úředníky, dělníky a nezaměstnané, hudebníky a manažery, učitele a učně, umělce a kuchaře – jako odpověď na eurokrizi. Dobrovolný evropský rok pro všechny – jako protimodel Evropy seshora, dosud převládající Evropy elit a technokratů*.“ [17] Takovýchto iniciativ, které se snaží navrhnout konkrétní věc ve prospěch občanů EU, by jistě mohlo být více. V situaci, kdy je každý čtvrtý Evropan mladší 25 let bez práce, může každá dobře míněná aktivita hrát velmi pozitivní roli. Dobrých zpráv není nikdy dost. Ostatně neškodilo by, kdyby si i média uměla najít v evropské agendě více

optimističtějších témat. V žádném případě tedy nemám na mysli jakýkoliv druh „bruselské propagandy a PR“, jde mi spíše o to, aby zpravodajství a publicistika věnující se Unii byla pestřejší a nenastolovala dokola se opakující témata: dluh Řecka, hodnocení členských zemí ratingovými agenturami, růst nebo pokles německého HDP aj.

Pro média, zejména ta bulvární, jsou věci okolo krize eurozóny vítaným lákadlem ke zvýšení sledovanosti/čtenosti, a tak krizi s gustem líčí patřičně dramaticky a konfrontačně. V atmosféře, kdy je častým mediálním obrazem Evropské unie její zpodobnění coby „nepřítele, který může za vše“, je potom obtížné se bavit o ideálu evropanství a společné evropské identitě. Přesto se o ní v krátkosti zmíním. Stejně jako Petr Pithart se totiž domnívám, že národní a evropská identita si vzájemně nekonkurují a že vedle sebe mohou existovat. *„Stejně jako vedle sebe bez větších potíží rostou identity místní, regionální i národní. Problémem Evropanů je, že si natolik zvykli na svou národní identitu, že společnou evropskou totožnost jsou ochotni akceptovat jen tehdy, je-li to v jejich – často velice omezeně chápaném – národním zájmu.“* [7]

Na druhou stranu je únava občanů „evropskými záležitostmi“ do značné míry pochopitelným postojem. Počínaje Maastrichtskou smlouvou došlo za posledních dvacet let v EU k tak dalekosáhlým změnám, že bude trvat ještě dlouhý čas, než budou všechny náležitě vstřebány. A jednoznačnou chybou evropských politiků bylo to, že zmiňované změny veřejnosti málo vysvětlovali. *„Často skloňovaný demokratický deficit Evropské unie není jen abstraktním pojmem. Jeho nejčitelnější důsledky můžeme vysledovat např. v nízké volební účasti do Evropského parlamentu, vysoké míře nedůvěry občanů k institucím společenství a v dalších příznacích celkového odcizení struktur EU a občanů.“* [18] Evropanství dnes opravdu není v módě a mnozí respektovaní publicisté, jako například Timothy Garton Ash, musí ve svých komentářích konstatovat, že *„lidé, kteří se ještě před deseti lety pokládali za entuziastické Evropany, se nyní vracejí k našťvaným národním stereotypům.“* [19]

Na ztrátu kontaktu politických elit s plebem je nutno nahlížet v širším kontextu únavy demokracie (a únavy demokracií), k níž v posledních letech dochází v euroatlantické civilizaci. Průvodním jevem zajisté neblahého fenoménu je vyprazdňování politiky, její bezobsažnost a přizpůsobování se globálnímu trhu projevující se bezmocí čelit tlaku nadnárodních korporací. Velké a zaběhnuté politické strany uvnitř zemí Evropské unie se musí potýkat se ztrátou důvěryhodnosti a často na to reagují tím, že prosazují pouze krátkodobé zájmy, kterými se chtějí populisticky zavděčit svým voličům. Vize v politice

degradovaly na něco, co straně udrží elektorát do příštích voleb. „Politiku jako legitimní reprezentaci celku společnosti nahrazuje veřejné regulované lobbování za skupinové zájmy. Politika se stává podnikáním v oboru vlivu na legislativní proces.“ [20] Často zmiňovaným negativním aspektem je v této souvislosti i absence tzv. politického leadershipu. „Od pádu komunismu politické vůdcovství v Evropě postupně mizí. V kontinentální Evropě dnes nenajdeme politika srovnatelného svými vůdcovskými kvalitami s politickými předáky prvních dvou poválečných generací.“ [21]

To, co momentálně Evropa potřebuje v politické rovině vytváření společného evropského prostoru, jsou konkrétní kroky k posílení důvěry občanů v evropské instituce. Coby nejbližší příležitost se nabízí volby do Evropského parlamentu v roce 2014. Pro další směřování evropské integrace či dezintegrace bude v jejich případě důležitým faktorem, nakolik jim budou dominovat vnitropolitická témata a konflikty (tak jako v minulosti) nebo zda dojde k obratu a převáží evropská problematika. Za tímto účelem se mi jednoznačně zamlouvá idea vypracování celoevropských kandidátek jednotlivých politických stran.

Do budoucna jsem také zastáncem existence funkce prezidenta Evropské unie, který by stál v čele Evropské komise a Evropské rady a který by byl volen přímo občany. Zde už se pohybuji na poměrně tenkém ledě konceptu politické unie. Myšlenka Spojených států evropských je mi přesto sympatickou, ačkoliv jsem si vědom toho, že aktuálně není na pořadu dne. Nyní je třeba především situaci v Evropské unii uklidnit, zkonsolidovat její hospodářskou situaci, pokusit se položit základy bankovní a fiskální unie a pak teprve jednoho dne, pokud tomu bude veřejné mínění nakloněno, začít vážně uvažovat o politické unii. Osobně bych si přál, aby federalismus ve vhodný čas převážil coby hlavní proud evropské integrace a aby se pokračilo i v otázce konstitucionalismu, tedy aby jednou Evropa měla svou jasnou, každému srozumitelnou ústavu. Podle Vojtěcha Cepla, jednoho ze spoluvůrců české ústavy, by budoucí federalizace EU měla velký význam pro každodenní život občanů. „V každé otevřené federaci se totiž jednotlivé státy dostávají do soutěže o nejlepší ochranu lidských práv a bezpečnosti, o nejmenší daně a největší svobodu, slovem o nejdůstojnější život pro občany. Protože každá skutečná federace má otevřené hranice, jsou-li občané v některém státě utiskováni či znevýhodňováni, začnou se přemisťovat do států s lepším režimem.“ [23]

Osud evropské integrace bude nesporně odvislý od toho, zda Evropská unie dokáže obstát ve světové hospodářské soutěži a zda bude schopná být politickým aktérem. Ztotožňuji se na tomto místě s Jacquesem Rupnikem považujícím za klíčový faktor to, aby byl projekt

EU i nadále vnímán jako propojení tří rovin: ekonomické, sociální a politické, a ne pouze coby ekonomický spolek. „*Evropská unie není samozřejmost a nikdy nebyla. Projekt Evropské unie je sysifovská práce a musíme si přiznat, že tak, jako se něco dává dohromady, tak se každý takový konstrukt může také rozpadnout. K tomu by mohlo dojít tehdy, kdybychom nechali Evropskou unii proměnit v instituci, která řeší pouze každodenní hospodářské problémy, a do Evropy nebudeme vkládat větší ambice.*“ [16]

Sám za sebe si krach tohoto projektu z duše nepřeji, protože se obávám, že by to Evropu přivedlo zpět do ničujícího víru nacionalismu (a nacionalismus je pro mě zlem, které je třeba překonávat). Přesto zůstávám mírným optimistou a věřím v tradiční evropskou schopnost kritického myšlení jako předpokladu pro to dostat Evropskou unii z její současné nelehké situace.

5 Závěr

Evropská integrace je v mnoha ohledech unikátním a naprosto specifickým projektem. Nesmírně přitažlivým konceptem ji po mém soudu činí schopnost jejích hlavních aktérů trpělivě hledat konsenzus a neprosazovat jednu jedinou „správnou“ cestu, po níž by se do budoucna mělo jít. Dokud budou existovat různé pohledy na evropskou integraci a její směřování, bude tento projekt životaschopným a pro Evropu prospěšným.

Přes všechny své slabiny zůstává integrující se Evropa i nadále prostředím k seberealizaci národů, zejména těch, jež pocházejí z nových členských států. To samozřejmě platí i pro země Visegrádské skupiny, tedy za předpokladu, že se uvnitř EU budou umět pohybovat, aktivně využívat všech příležitostí a vystupovat jako sebevědomý a racionální partner.

Sjednocování Evropy je také příběhem s otevřeným koncem. Čím více demokraticky smýšlejících Evropanů (uvnitř i vně Unie) se bude skrze své angažované a aktivní občanství podílet na pokračování tohoto příběhu, tím větší bude šance, že to bude příběh zcela jiný než ty, které se odehrály u Verdunu, v Osvětimi nebo Srebrenici.

Touha být ve zmiňovaném příběhu něčím jiným než pouhým komparzistou je podle mě tím, co z nás dělá Evropany. Mohu-li parafrázovat slavnou část jednoho z projevů Johna Fitzgeralda Kennedyho [18], pak: „*Mí evropští spoluobčané, neptejte se, co pro vás může udělat Evropa, ptejte se, co vy můžete udělat pro ni. Mí spoluobčané z celého světa, neptejte se, co pro vás udělá Evropa, ale co můžeme společně udělat pro lidskou svobodu.*“

6 Seznam použité literatury a dalších pramenů

- [1] BĚLOHRADSKÝ, V. Demokracie a slova-lasičky. Právo. 2013, roč. 23, č. 62, s. 4. ISSN 1211-2119
- [2] ŠPIDLA, V. a HRUBEC, M. Na cestě k evropské sociální unii. 1.vyd. Praha: SLON, 2012. ISBN 978-80-7419-116-9
- [3] FONTAINE, P. Evropa ve 12 lekcích. 1. vyd. Lucemburk: Úřad pro publikace Evropské unie, 2010. ISBN 978-92-79-17501-5
- [4] HARPER, J. L. Ve vlastním zrcadle – Američané a otázka Evropské unie. 1943-1954. In: Bond, M. - Smithová, J. - Wallace, W. : Význační Evropané: Charles de Gaulle, Dwight Eisenhower, Michail Gorbačov, Konrad Adenauer, Winston Churchill, Václav Havel, Helmut Kohl, Paul-Henri Spaak, François Mitterrand, Robert Schuman, Margaret Thatcherová, Altiero Spinelli, 1. vyd. Praha: Evropský literární klub, 1998. s. 107-138. ISBN 80-238-3464-9
- [5] DRULÁK, P. v pořadu Historie.eu. Česká televize 1, 8. ledna 2009
- [6] RADIČOVÁ, I. v pořadu Hovory o Evropě. Český rozhlas 6, 2. ledna 2013
- [7] PITHART, P. Evropské hodnoty a evropské hranice – jak to spolu souvisí? [online]. [cit. 30. 3. 2013]. Dostupný z WWW: <<http://www.pithart.cz/>>
- [8] PATOČKA, J. Náš národní program. 1. vyd. Evropský literární klub, 1990. ISBN 80-85212-03-x
- [9] Konsolidované znění Smlouvy o Evropské unii. Úřední věstník Evropské unie. [online]. [cit. 28. 3. 2013]. Dostupný z WWW: < <http://eur-lex.europa.eu> >
- [10] DRULÁK, P. Slovensko, Česko a Západ. Zahraničná politika. 2012-13, č. 4. ISSN 1336-7218
- [11] HAVEL, V. Evropa jako úkol. Výběr z projevů 1990-2004. 1.vyd. Praha: Úřad vlády České republiky, 2005. ISBN 80-86734-75-7
- [12] PATOČKA, J. Češi II. 1.vyd. Praha: Oikoymenth, 2006. ISBN 80-7298-182-x
- [13] Sikorski: Polsko a budoucnost Evropské unie [online]. [cit. 30. 3. 2013]. Dostupný z WWW: < <http://www.lidovky.cz/> >

- [14] KRÁL, D. Visegrád Pupils in the European Class: a Riddle [online]. [cit. 30. 3. 2013]. Dostupný z WWW: < <http://visegradrevue.eu/> >
- [15] ŠIMEČKA, M. Maďarský válec [online]. [cit. 30. 3. 2013]. Dostupný z WWW: < <http://respekt.ihned.cz/> >
- [16] HVÍŽĎALA, K. Rupnik Jacques – Příliš brzy unavená demokracie. 1. vyd. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-458-8
- [17] Manifest za obrození Evropy zdola. Iniciativa Ulricha Becka a Daniela Cohna-Bendita. [online]. [cit. 2.4. 2013]. Dostupný z WWW: < <http://manifest-europa.eu/> >
- [18] CABADA, L. et al. Aktuální výzvy evropského integračního procesu. 1.vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. ISBN 978-80-7380-289-9
- [19] ASH, T.G. Kam zmizeli Evropané? [online]. [cit. 2. 4. 2013]. Dostupný z WWW: < <http://respekt.ihned.cz/> >
- [20] BĚLOHRADSKÝ, V. Odvrat od smyslu: o současné krizi. In: Pehe, J.: Krize, nebo konec kapitalismu. 1. vyd. Praha: Prostor, 2012. s. 67-83. ISBN 978-80-7260-267-4
- [21] PEHE, J. Demokracie bez demokratů. Úvahy o společnosti a politice. 1. vyd. Praha: Prostor, 2010. ISBN 978-80-7260-234-6
- [22] CEPL, V. Proč jsem europeistou? [online]. [cit. 3. 4. 2013]. Dostupný z WWW: < <http://www.cepl.eu/europeist.htm> >
- [23] Inaugural address of John F. Kennedy. [online]. [cit. 3.4. 2013]. Dostupný z WWW: < [http:// www.jfklibrary.org](http://www.jfklibrary.org) >